

38. Keskiviikkona 14 päivänä kesäkuuta 1995

kello 18.40

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ensimmäinen käsittely

1) Hallituksen esitys oppilaan erottamista oppilaitoksesta ja koulunkäynnistä pidättämistä koskevien muutoksenhakusäännösten muuttamisesta 925

Hallituksen esitys 23/1995 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 3/1995 vp

2) Hallituksen esitys laeiksi peruskoululain sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 35/1995 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 4/1995 vp

3) Hallituksen esitys laeiksi työttömyysturvalain 25 §:n poikkeuksellisesta soveltamisesta ja työttömyysturvalain 22 ja 24 §:n muuttamisesta 928

Hallituksen esitys 40/1995 vp
Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan mietintö 3/1995 vp

Lähetekeskustelu

4) Lakialoite laiksi valtiopäiväjärjestyksen 9 §:n muuttamisesta

Lakialoite 16/1995 vp (Penttilä ym.)

Puhetta johtaa toinen varapuhemies Louekoski.

Nimenhuudon sijasta merkitään läsnä oleviksi ne edustajat, jotka osallistuivat edelliseen täysistuntoon.

Täysistunnon kuluessa ilmoittautuu ed. Pulliainen.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Hallituksen esitys oppilaan erottamista oppilaitoksesta ja koulunkäynnistä pidättämistä koskevien muutoksenhakusäännösten muuttamisesta

” Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 23/1995 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 3/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 3.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

2) Hallituksen esitys laeiksi peruskoululain sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 12 §:n muuttamisesta

” Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 35/1995 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 4/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 4.

Keskustelu:

Ed. K o r t e n i e m i: Herra puhemies! Kuntien hallituksen esityksen perusteluista ilmenee, tavoitteena on ollut yksinkertaistaa valtionosuusjärjestelmää. Tämä on luonnollisesti hyvä ja kannatettava asia. Arveluttava on kuitenkin hallituksen esityksessä maininta siitä, että säännösmuutosten tarkoituksena on luoda valtion rahoituksen osalta nykyistä kannustavampi järjestelmä kouluverkon tehostamiseen. Tämän johdosta on kysyttävä: Johtaako tämä kouluverkon harvenemiseen? Tapahtuuko niin, että seurauksena on pienten koulujen lakkautusaalto? Samalla se merkitsisi, jos näin pääsee tapahtumaan, että opettajien ja muun henkilökunnan virkoja lakkaisi varsin paljon. Näin ei saisi tapahtua.

Tämän ehdotuksen vaikutuksista on tehty koelaskelma. Tuo laskelma on hätkähdyttävä siinä mielessä, että ääritapauksissa uudistus merkitsisi eräille kunnille menetyksiä jopa puolet valtionosuuksista. Koelaskelman mukaan Samaan kunta menettäisi 52 prosenttia, Utsjoki 42 prosenttia ja Korppoo 38 prosenttia. Kuten näistä nimistä jo kuulette, tämä koskisi lähinnä pieniä, harvaanasuttuja kuntia, jotka sijaitsevat saaristossa tai saamelaisten kotiseutualueella. Lappi olisi aivan erityisesti menettäjä. Vain yksi Lapin kunnista saisi lisää prosentin. Eräs toinen kunta pysyisi omillaan eli säilyttäisi entisen tasoisen valtionosuuden, mutta kaikki muut Lapin kunnat olisivat menettäjiä. Prosentuaalisesti eniten menettää Utsjoki, kuten jo edellä mainitsin, peräti 42 prosenttia, ja rahassa laskien suurin menettäjä olisi Inari, noin 4,5 miljoonaa markkaa. Oliko siis tarkoituksena, että jo ennestäänkin köyhiltä kunnilta otetaan ja annetaan rikkaille?

Tätä esitystä pyritään lieventämään sillä, että luvataan, että opetusministeriö voi lisäksi erityisesti syystä hakemuksesta korottaa kunnan yksikköhintaa. Tämä kuitenkin merkitsee sitä, että tämä lisävaltionosuus on harkinnanvaraista, ja tiedämme kokemuksesta, että sen varaan on huono rakentaa tulevaisuutta kunnissa. Siksi olisi ollut minusta parempi, että olisi löydetty sellaiset mittarit, että riittävästi olisi pystytty kuntien erityisolosuhteet ottamaan huomioon, ja voi sanoa, että koelaskelmakin olisi silloin osoittanut oikeudenmukaisempaa tulosta.

Kun tätä asiaa valiokunnassa käsiteltiin, toimme esille keskustan taholta nämä puutteet, mitä tässä esityksessä on, ja pyrimme saamaan aikaan muutoksen niin, että lakiin olisi kirjattu

se, että nimenomaan nämä tietyt asiat otettaisiin huomioon valtionosuutta korottavina tekijöinä. Tällaisiksi erityisiksi kustannuksiksi meidän mielestämme olisi tullut katsoa vähemmistökielillä annettavasta opetuksesta sekä pitkistä tai hankalista koulumatkoista aiheutuvat kustannukset. Täällä eilen illalla puhuttiin kauniisti saamen kielen opettamisesta ja siitä, kuinka meidän sivistysvaltiona tulee vaalia saamen kielen opetusta koululaitoksessamme. Nyt on valitettavasti vain käymässä niin tämän uudistuksen myötä, että koulutoimen hoitaminen juuri saamelaisten kotiseutualueen kunnissa vaikeutuu kaikkein eniten, koska tuon laskelman mukaan suurimpia menettäjiä ovat juuri saamelaiskunnat. Siksi toivonkin, että kun tämä asia toiseen käsittelyyn tulee ja teemme muutosesityksen, se saa kannatusta.

Myöskin toiseen kohtaan olemme halunneet muutoksen. Se koskee pieniä yläasteita. Lakiesityksessähän todetaan, että yläasteiden osalta korotus tehdään kunnan ainoaa samankielistä yläasteen koulua koskien, kun oppilasmäärä on alle 180. Kuitenkin monessa kunnassa, joissa on useampia yläasteita, on nimenomaan pieniä yläasteita jouduttu perustamaan sen takia, että välimatkat ovat pitkiä tai kulkuyhteydet esimerkiksi saaristossa hankalia. Sen takia on ollut välttämätöntä perustaa pieniä yläasteita, jotta oppilaiden koulunkäyntimatkat eivät tulisi liian pitkiksi tai ettei jouduttaisi turvautumaan asuntoloihin. Kuitenkin tässä lakiehdotuksessa pienet yläasteet jäävät ilman erityistä kerrointa, jos kunnassa on useampia samankielisiä yläasteen kouluja. Myöskin tältä osin tulemme tekemään muutosesityksen toisen käsittelyn yhteydessä. Toivomme tukea näille ehdotuksille. Korostan vielä, että haluamme nämä lakiin sen takia, että ne silloin tulevat lopullisia valtionosuuksia määrättäessä varmasti huomioon otetuiksi.

Ed. L a p i n t i e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Puutun samaiseen valiokuntakäsittelyyn. Koko valiokunta oli erittäin huolissaan niistä kunnista, jotka eniten rahaa menettävät, eli pohjoisen laajoista kunnista ja toisaalta hajanaisista saaristokunnista.

Sen vuoksi valiokunnan mietintöön on kirjattu, että valiokunta nimenomaan edellyttää opetusministeriön käyttävän korotusmahdollisuutta kuntien yksikköhintaan silloin, jos ”peruskoulumenot ovat esimerkiksi kunnan koosta ja harvasta asutuksesta, saaristoisuudesta, kaksikielisydestä, saamenkielisestä opetuksesta tai muusta niihin verrattavasta erityisestä syystä keski-

määräistä korkeammat -." Samalla edellytetään, että näitä päätöksiä tehdään useammaksi vuodeksi kerrallaan, jotta kunnat voivat pidemmällä aikavälillä suunnitella rahoitusta. Valiokunnan huoli tänne nimenomaan kirjattiin. Minä ainakin uskon, että tämä lausuma jopa paremmin kuin äsken tehty esitys turvaa tämän, koska tähän suppeaan muutosehdotukseen, minä keskustapuolue teki, ei ole otettu kuin muutama syy ja se sulki näistä kunnista osan epäoikeudenmukaisesti.

Ed. Korteniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Lapintien puheenvuoron johdosta haluan sanoa, että on totta, että sivistysvaliokunnassa saimme yhdessä tuohon mietintöön lausumia, jotka ilman muuta tukevat sitä, että nämä asiat otettaisiin huomioon valtionosuuksia määrittäessä. Kiinnitän huomiota siihen, että ne ovat kuitenkin vain mietintöön jääviä ponsia tai mainintoja. Jos nämä ovat laissa, se merkitsee sitä, että ne tulevat aivan eri painolla huomioon otetuiksi.

Kiinnitän myöskin huomiota siihen, kun ed. Lapintie epäili, että meidän esityksemme on suppea, että esityksessämme todetaan "muun ohessa", eli kyllä me olemme edellyttäneet, että on myöskin muita perusteita kuin ne, jotka olemme tässä erikseen halunneet mainita.

Ed. Takula: Arvoisa puhemies! Minä myös kannan huolta hyvin pitkälle samasta lähtökohdasta käsin kuin ed. Korteniemi. On näin, että kyllä tämä hallituksen esitys laiksi peruskoulun sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamiseksi ei tarpeeksi huomioi näitä alueita, missä on pitkät taikat hankalat koulumatkat. Erityisesti Lapin ja saaristokuntien alueet joutuvat tässä syyttä kärsijän osaan.

Kun mietin valiokuntamme keskustelua, sitä rakentavaa keskustelua, mitä tänään käytiin siellä, olen kyllä ymmärtänyt, että periaatteessa me kaikki olemme samaa mieltä siitä, että uudistus on oikean suuntainen, mutta näiden muutamien kuntien ja alueiden kohdalla tarvitaan tarkennusta ja erityistä pykälää lakiin, jotta tällainen kaunis koulutuksellisen tasavertaisuuden periaate voisi toteutua. Tämä periaate on varmasti se, mistä haluamme pitää kiinni. Uskon, että suuria kustannusvaikutuksiakaan tällä ei olisi, jos voisimme näin rakentavassa hengessä sopia siitä, että nämä erityiset syyt, mistä myös opetusministeriö voi lain mukaan korottaa valtionosuutta,

kirjattaisiin lakiin vastalauseen mukaan elikkä erityisiksi syiksi katsottaisiin pitkät tai hankalat koulumatkat sekä vähemmistökielellä annettavasta opetuksesta aiheutuvat kustannukset.

Ed. Karjalainen: Arvoisa puhemies! Olen valiokunnan enemmistön kannalla ja yhdyn tuohon, mitä ed. Lapintie tästä sanoi. Sanoisin, että mikäli lakiin tehtäisiin nämä vastalauseessa esitetyt tarkennukset, siinä palattaisiin kohti sitä tilannetta, josta on haluttu päästä pois ja jonka heikkouksia tällä uudistuksella on haluttu välttää. Sen huolen jaan minäkin, mutta toteaisin vielä, jotta asia ei olisi liian yksinkertainen, että tiedän, että Koillismaalla on hyvin harvaan asuttu kunta, joka koelaskelman perusteella tästä uudistuksesta huomattavasti hyötöisi.

Ed. Pekkarinen: Arvoisa puhemies! Kun ed. Karjalainen arvioi, että lausuma valiokunnan mietinnössä on jotenkin velvoittavampi eduskunnan alaiseen hallintoon nähden kuin se, että sama ajatus olisi pykälään kirjattuna, haluan huomauttaa, että näinhän tietystikään ole.

Tällaisten lausumien painoarvo on hyvin kyseenalainen. Jokainen meistä tietää, jotka olemme käytännön hallinnossa — tiedän ed. Karjalaisen toimineen sivistystoimen piirissä, olen aivan varma, että tekin tiedätte — että tämantapaisten lausumien merkitys voi olla hyvinkin marginaalinen. Erityisesti silloin, kun talous on tasavallassa tiukalla niin kunnissa kuin valtiollakin, voi olla, että kovin suurta merkitystä tuollaisille lausumille ei jää.

Minustakin olisi ollut hyvä, jos joku, sanoisiko, käyttökelpoisempi ratkaisu näiden ongelmakuntien asian hoitamiseen olisi jäänyt. Käy nimittäin niin, että rinnan tämän asian kanssa monet muutkin kuntiin kohdistuvat leikkaukset kohdistuvat toden totta tiettyihin saman tyyppiin kuntiin, ja kohta tämä kumuloitava vaikutus erälle kunnille tyyppiä Inari alkaa olla niin suuri, että siellä on kyllä vaikeuksia selviytyä perustetavista.

Ed. Korteniemi: Herra puhemies! Ed. Karjalainen oli löytänyt Koillismaalta näköjään yhden kunnan, joka on voittamassa. Se on kuitenkin poikkeustapauksia. Niin kuin puheenvuorossani jo totesin, Lapissa vain yksi kunta voittaa 1 prosentin, yksi pääsee tasapeliin, kaikki muut menettävät ja ääripäässä tosiaankin Utsjoki 42 prosenttia.

Eikö ed. Karjalainen ole huolissaan entisenä opettajana siitä, kuinka vaikeaksi opetustoimen hoitaminen käy pohjoisessa ja myös saaristokunnissa ja pienissä kunnissa kautta maan, jos tämä uudistus toteutuu niitten perusteitten mukaan, mitä ehdotus on?

Ed. T a k k u l a : Arvoisa puhemies! Haluaisin vielä painottaa erityisesti ruotsinkielisten ja saamenkielisten kuntien osuutta tässä. Ne ovat juuri menettäviä kuntia. Eilen täällä ansiokkaasti käytettiin monta puheenvuoroa esimerkiksi saamelaisen kulttuuri-itsehallintolaista ja siinä erityisesti haluttiin tuoda esille, kuinka meillä huolehditaan myös kielellisistä vähemmistöistä. Minun mielestäni tässä on nyt yksi semmoinen konkreettinen toimenpide, millä voimme näyttää, että todella pidämme tärkeänä sitä, että myös vähemmistökielellä voidaan opetusta järjestää ja sitä kautta myös koulutuksen tasavertaisuuden periaate toteuttaa.

Kannan sillä tavalla myös huolta RKP:n suuntaan, että juuri saaristokunnista ja siellä olevista hankalista etäisyyksistä meidän tässä täytyy kantaa myös huolta, niistä pienistä lähimmäisistä, jotka siellä koulutyötä tekevät ja koulua käyvät. Näin ollen uskon, että voitaisiin löytää semmoinen rakentava ratkaisu — näillä ei valtavaan suuria kustannusvaikutuksia ole — että tuohon lakiin saataisiin todellakin kirjattua, että myös nämä erityisolosuhteet huomioitaisiin.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

3) Hallituksen esitys laeiksi työttömyysturvalain 25 §:n poikkeuksellisesta soveltamisesta ja työttömyysturvalain 22 ja 24 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 40/1995 vp
Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan mietintö 3/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan mietintö n:o 3.

Keskustelu:

Ed. P e k k a r i n e n : Arvoisa puhemies! Huomaan, että hallituspuolueiden edustajista ei

tähän asiaan puheenvuoron käyttäjäksi ilmaantuneita ole löytynyt.

Tämä asia on kuitenkin erinomaisen tärkeä periaatteellinen kysymys, aihepiiri, jonka kimppussa myös edellisten neljän vuoden aikana eduskunta ja siinä olevat puolueet hyvin ahkerasti olivat. Minusta olisi perusteltua ja paikallaan, että hallituspuolueiden, ennen kaikkea vasemmistoliiton ja sosialidemokraattisen eduskuntaryhmien kansanedustajat ilmaisisivat näkemyksensä tämän asian eduskuntakäsittelyssä siitä, millä tavalla, millä opilla he hyväksyvät ja ymmärtävät tämän ratkaisun, mikä hallituksen esitykseen sisältyy. Kaiken sen jälkeen, mitä menneiden vuosien aikana mainittujen ryhmien toimesta on julki sanottu, olisi mielestäni vähintäänkin kohtuullista, että he nyt ilmaisisivat perusteet siihen, minkä takia tämä esitys nyt on hyväksyttävissä.

Muistan itse monta tilaisuutta, mm. työttömien yhdistysten tilaisuuksia, joissa kovalla kädellä ja kielellä kritisoitiin niitä ratkaisuja, mitä on tehty tässä aihepiirissä viimeisten vuosien aikana. Minä luulen, että äsken mainitut ryhmät, työttömät, mielellään kuulisivat perusteet myös nykyisten hallituspuolueiden suusta, millä tavalla ja millä perusteilla käsittelyssä olevat esitykset ovat perusteltuja ja paikallaan.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

4) Lakialoite laiksi valtiopäiväjärjestyksen 9 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Lakialoite 16/1995 vp (Penttilä ym.)

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin perustuslakivaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. P e n t t i l ä : Arvoisa puhemies! Nuorsuomalaiset ovat sitä mieltä, että pelkkä säästämisen ei riitä. Tarvitaan muutoksia yhteiskunnan rakenteisiin. Näitä muutoksia tarvitaan verotukseen, sosiaaliturvaan ja työmarkkinoille.

Nuorsuomalaisten aikomus on omilla lakialoitteilla paaluttaa parempaa yhteiskuntaa, piirtää ääriviivat sellaiselle yhteiskuntamallille,

jolla olisi edellytykset toimia entistä monimutkaisemmassa ja vaikeammin ennustettavassa maailmassa. Yleisenä periaatteenamme tässä uudistustyössä on: mitä monimutkaisempi yhteiskunta, sen yksinkertaisemmat yhteiskunnalliset rakenteet. Tulemme tekemään lakialoitteita yhteiskunnallisten uudistusten kannalta keskeisistä asioista. Näin urakkamme alussa haluamme puuttua poliittiseen päätöksentekoon. Näin siksi, että toimiva päätöksenteko on edellytys sille, että uudistuksia ylipäättään voidaan tehdä.

Nyt esillä olevan lakialoitteen tarkoitus on selkeyttää työnjakoa eduskunnan ja hallituksen välillä. Lakialoitteessa ehdotetaan, että hallituksen jäsenen on luovuttava kansanedustajan tehtävistä hallitusjäsenyyden ajaksi. Ministerin työ on täysipäiväistä, samoin kansanedustajan. Silti suurin osa ministereistämme istuu kahdella pallilla. Nykyinen käytäntö aiheuttaa jääviysongelman ja heikentää eduskunnan valtaa. Siksi ministereille on annettava potkut eduskunnasta. Vapautuvalle paikalle on kutsuttava kansanedustajan varamies siksi aikaa, kun hallitus on pystyssä. Mikäli hallitus kaatuu, voi ministeri palata alkuperäiselle paikalleen eduskuntaan.

Kaksi suurta historiallista muutosta tekee lakialoitteesta ajankohtaisen. Suomen jäsenyys Euroopan unionissa ja siirtyminen enemmistöparlamentarismiin ovat merkittävästi vahvistaneet hallituksen toimenpanovaltaa. Samat muutokset ovat heikentäneet eduskunnan asemaa ja mahdollisuuksia valvoa hallitusta.

Tätä taustaa vastaan on ihmeellistä, että Suomessa on keskusteltu ainoastaan presidentin valtaoikeuksien muuttamisesta. Käytännön politiikan kannalta on huomattavasti merkittävämpää se, millaiseksi eduskunnan ja hallituksen välinen roolijako muodostuu uudessa tilanteessa. Itse asiassa voidaan väittää, että presidentin asema voidaan järkevästi ratkaista vasta sitten, kun hallituksen ja eduskunnan väliset valvonta- ja toimenpanosuhteet on saatu kuntoon.

Myös jääviyssyyt puoltavat lakialoitteen hyväksymistä. Sekä eduskunta että hallitus ovat viime aikoina puuttuneet kansanedustajien, ministerien ja virkamiesten jääviys- ja esteellisyyksymyksiin. On hämmästyttävää, että tässä yhteydessä ei ole puututtu ministerikansanedustajien jääviyteen eli siihen, että ministerikansanedustaja valvoo omaa työtään, äänestää omasta luottamuksestaan ja voi asemansa kautta kohutuuttomasti vaikuttaa muiden kansanedustajien äänestyspäätökseen.

Veronmaksajien kannalta on mielenkiintoista, että ministeri nostaa palkkaa myös kansanedustajan työstä. Se tosiasia, että ministeri ei saa täyttä palkkaa työstä, kertonee siitä, että hänen ei edes oleteta hoitavan kansanedustajan tehtäviä täysipäiväisesti. Selkeämpää olisi, että ministerillä olisi yksi työ ja yksi palkka.

Ministerin työ on vähintään kokopäivätoimista. Sama pätee kansanedustajan työhön. Seurauksena ministerikansanedustajan valtavasta työmäärästä jompikumpi tai kumpikin työ kärsii. Mikäli ministerikansanedustaja tinkii ministerin tehtävistä, hän siirtää poliittista valtaa virkamiehille. Mikäli hän tinkii kansanedustajan työstä, hän ei hoida tehtävää, johon hänet on valittu. Kierre voidaan katkaista ainoastaan siten, että pakotetaan ministeri jättämään paikansa parlamentissa ministerikauden ajaksi.

Kyseessä on uudistus, jota on arvioitava omista suomalaisista lähtökohdistamme. Näin siksi, että muualta maailmasta ei löydy asiaan patenttiratkaisuja. Kansainvälinen vertailu osoittaa, ettei yleistä eurooppalaista käytäntöä ole tässä asiassa olemassa. Eräissä maissa kansanedustaja voi toimia ministerinä, toisissa, esimerkiksi Norjassa, Ranskassa, Belgiassa ja Sveitsissä, tämä ei ole mahdollista.

Valmiiden mallien puuttuminen on tyypillistä ajalle, jota elämme. Poliittisen järjestelmän toimintakykyyn liittyviä ongelmia ei ole tällä hetkellä ratkaistu tyydyttävästi missään eurooppalaisessa tai amerikkalaisessa valtiossa. Vanha mallimaamme Ruotsi on suurissa taloudellisissa ja poliittisissa ongelmissa, eikä uusia mallimaita ole vielä ilmennyt. Mikäli Suomi uskaltaa lähteä uudistuslinjalle, voi meistä tulla maa, jonka ratkaisuja muut vuorostaan kopioivat.

Ajatus ministerin ja kansanedustajan roolien erottamisesta ei ole uusi. Siitä on keskusteltu aika ajoin, mutta varsinaista lakiesitystä asiasta ei ole tehty. Kokeneemmat kansanedustajat ovat minulle kertoneet, että ajatus on saanut suurta periaatteellista kannatusta, mutta se on aina kilpistynyt kansanedustajien itsekkyyteen. Istuva kansanedustaja on pelännyt, että varamiehen nostaminen eduskuntaan heikentäisi hänen omia mahdollisuuksiaan seuraavissa vaaleissa. On selvää, että tällainen syy ei saa estää uudistusta, joka oleellisesti parantaa päätöksenteon toimivuutta.

Arvoisa puhemies, hyvät kollegat! Mikään ei ole helpompaa kuin ajaa läpi asia, jonka aika on tullut. Olen melkoisen vakuuttunut siitä, että tämän uudistuksen aika on tullut.

Ed. Pulliainen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tämä paalu, jonka ed. Penttilä tässä nyt junttasi maahan, on kyllä aika vanha, ei nyt tietysti lahonnut mutta tästä asiastahan on keskusteltu moneen kertaan. Olen itsekin tehnyt muistaakseni eduskuntakyselyn tai -kyselyjä tästä asiasta. En muista edes, minkälaisia vastauksia niihin on annettu. Yksi ongelma kansanedustajan ja ministerin tehtävien erottamisessa toisistaan on kuitenkin se, että kun edustajat pääsevät ministeriksi, he tahtovat jo muutenkin, vaikka täällä eduskunnassa vierailevat usein päivittäin, käydä vähän koppaviksi ja heihin tulee tietty jähmeä etäisyys. Jos kansanedustajaministerit olisivat vallan pois eduskunnasta käymättä täällä muulloin kuin silloin, kun virka välttämättä määrää, niin tällainen inhimillinen kontakti kansanedustajien ja ministerien väliltä todennäköisesti katkeaa kokonaan.

Tänä päivänä, kun ministerit täällä kuitenkin aika paljolti istuvat ja ovat, niin täällä voidaan aina muutama sana vaihtaa ja keskustella asioista, jolloin läheisyys on ehkä parempi, enkä näe siinä mitään huonoa, että jatkossakin näin voisi olla. Tämä asia pitäisi myöskin ottaa huomioon. En halua tässä nyt ottaa muihin perusteisiin sen enemmän kantaa.

Ed. Kiljunen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Penttilä on täällä eräissä yhteyksissä avannut puheenvuoronsa sanoilla, että esitys vaikuttaa järkevältä riippumatta siitä, onko se hallituksen vai opposition esitys. Minunkin täytyy reagoida samalla tavalla. Ed. Penttilän esitys vaikuttaa järkevältä siitä huolimatta, että sen tekeeikin opposition edustaja.

Ed. Aittoniemi toi esille sen, että aihe on vanha ja paljon keskusteltu. Meille, sekä ed. Penttilälle että allekirjoittaneelle, aihe on uusi ainakin tällä foorumilla. Sempä vuoksi uskon, että ed. Penttilä on aloitteensa tehnyt, ja samasta syystä minäkin haluan omalta puoleltani ilmaista tukeni tälle ajatukselle.

Ed. Penttilän aloitteessa on kolme keskeistä perustetta, minkä vuoksi olisi tarkoituksenmukaista, että hallituksen jäsen luopuisi kansanedustajan tehtävästä väliaikaisesti.

Ensimmäisenä kysymyksenä on nimenomaan roolijako. On erinomaisen keskeistä ja tärkeää, että toimeenpanovallan ja lainsäädäntövallan

roolijako tunnustetaan ja tunnustetaan myös tällä tasolla.

Toinen peruste on jääviysongelma. Ulottaisin sen koskemaan koko parlamentarismiakin. On selvästikin tunnistettava vaikeus siinä, että ministerikansanedustaja valvoo omaa työtään, itse asiassa on viime kädessä äänestämässä tässä salissa omasta luottamuksestaan. Se on ilmiselvää vaikeus.

Kolmantena seikkana, joka aloitteessa ja myös erinomaisen hyvin ed. Penttilän puheenvuorossa tuli esille, on työmäärä. Ilmiselvästi on järkevää, että kansanedustajan työ tunnustetaan täysipäiväiseksi työksi samalla tavalla kuin ministerinkin työ on.

Olen sitä mieltä, että esitys parantaa oleellisesti päätöksenteon toimivuutta, kuten ed. Penttilä totesi.

Ed. Tarkka: Herra puhemies! On totuttu sellaiseen hokemaan, että hallitus ei ole tehokas, elleivät ministerit ole hallituspuolueiden johtavia kansanedustajia. Tämä ajatushan perustuu siihen, että ministeri voi jo asioiden valmisteluvalheessa opastaa ja painostaa oman ryhmänsä edustajia niihin ratkaisuihin, joista hallituksen sisäisissä neuvotteluissa ja virkamiesvalmisteluissa tai joskus ehkä joissakin kabineteissa on päätetty. Tai sitten toisinpäin, että eduskuntaryhmien voimahahmot opastavat ja painostavat oman ministerin toimintaa.

Nämä molemmat vaikutussuunnat ovat selvästi parlamentarismien perusidean kanssa ristiriidassa. Eduskunnan pitää olla hallituksen työtä valvova, arvioiva, tarkastava ja täydentävä itsenäinen valtioelin. Nykyinen ministeriparlamentarismi lisää sitä vaaraa, että eduskunta alkaa muuttua taikka ehkä jo osittain on hallituksen kumileimasin.

Parlamentarismihan on sitä, että hallituksen täytyy nauttia eduskunnan luottamusta. Muut näkökohdat siinä eivät olekaan niin tärkeitä. Nykyisin ministerikansanedustajilla on usein hyvinkin suuri vaikutusvalta siihen, mitä eduskuntaryhmät päättävät. Näin he muun muassa itse asiassa kontrolloivat eduskunnan kautta oman toimintansa valvontaa ja oman luottamuksensa mittaamista, ja se on parlamentarismien irvikuva. Sen takia, jos kansanedustaja on niin lahjakas hallintoasioissa, että hänen nimittämisenä hallitukseen on viisasta, niin sitten hänen pitää ministerikauden ajaksi vetäytyä eduskuntatyöstä. Tätä vartenhan vaaleissa valitaan varamiehet. Ellei näin tehdä, ministerikansanedustajalle tar-

jotaan silloin kaksi hattua, joita vaihtamalla hän voi osallistua oman toimintansa valvontaan.

Poliittinen realismi saattaa neuvoa sanomaan aloitetta utopistiseksi, mutta kyllä sitä on kummempaakin valtiollisessa elämässä tapahtunut. Ei tämä ole läheskään niin hullua utopiaa kuin esimerkiksi niiden puheet, jotka viime vuosisadan lopulla ryhtyivät vaatimaan yksikamarista eduskuntaa ja yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta. Kaikki silloin vallinneen järjestelmän nokkamiehet pystyivät vastaansanomattoman vakuuttavasti osoittamaan, millaiseen kaaokseen, anarkiaan ja tuhoon ehdotettu meno johtaisi. Mutta sitten, kun tilanne oli kypsä, tämä askel otettiin, ja joten kuten tässä on pärjätty.

Siirtyminen säätyvaltiopäivistä yksikamariin eduskuntaan oli sentään dramaattinen muutos. Nyt tämä aloite esittää vain, että ministerit keskittyisivät ministerin työhön ja että eduskunta olisi vapaa ulkopuolisesta painostuksesta, kun se punnitsee hallituksen luottamusta.

Jo varsin vaatimaton älyllinen ponnistus riittää kyllä siihen arvioon, että aloitteen menestymismahdollisuudet eivät ole kovin hyvät. Mutta tämä on sillä tavalla hyvin mielenkiintoinen ja harvinaislaatuinen utopia, että sillä on tukevat oikeusfilosofiset ja loogiset perusteet; utopialla on harvoin sellaisia perusteita. Sen vuoksi aloitteen vastustajien olisi syytä esittää hyvät perusteet omalle kannalleen.

Toivottavasti aloitteen aiheuttamassa keskustelussa saadaan kunnolliset näytteet siitä, millaisia perusteita on esimerkiksi sille käsitykselle, että ministeriksi nimitetty kansanedustaja pystyy kolminkertaiseen täysipainoiseen työpanokseen, siis kansanedustajana toimimiseen, ministeriön johtamiseen ja oman ministeriön EU-asioiden hallintaan, joka on aivan viime aikoina ministerien niskaan lastattu lisätaakka. Minulla ainakin tuntuu ainoa käytettävissä oleva työpäivä tulevan ajoittain hyvinkin täyteen pelkästä kansanedustajana toimimisesta.

Ennen kaikkea aloitteen käsittelyprosessissa saadaan toivottavasti näkyviin se, millä oikein voidaan perustella nykyistä käytäntöä, jossa luottamusta mittaamassa on mukana se, jonka luottamusta mitataan.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Ed. Tarkka on kyllä oikeassa siinä, että pikemminkin eduskunnan täytyy nykyisin nauttia hallituksen luottamusta. Näinhän se on ja eduskunnan asema on tietyllä tavalla kumileimasin. Siitä ei päästä mihinkään.

Jos tätä aiotaan korjata, niin ei kai ed. Tarkkaan usko, että kun sosialidemokraatit, vasemmistoliitto ja kokoomus muodostavat hallitusryhmän eduskunnassa, ministerit olisivat tuiki tuntemattomia ja etäisiä ihmisiä heille, joiden kanssa ei olisi koskaan ollut mitään poliittista kanssakäymistä eikä läheisiä suhteita. Kyllä nämä suhteet säilyvät siitä huolimatta poliittisesti samanlaisina, vaikka he eivät olekaan eduskunnan jäseniä. Samalla tavalla nämä pystyvät keskinäisen poliittisen entisyyden perusteella painostamaan eduskuntaryhmiä heidän esittämensä esitysten kannattamisen suuntaan.

Ed. Takkula: Arvoisa puhemies! Kyllä minun mielestäni lakialoitteen suunta on oikea. Kun aloittavana kansanedustajana on muutama kuukauden katsellut ja vielä nuo vanhemmat sanovat, että tämä on ollut löysää aikaa, niin tuntuu siltä, että kyllä valtioneuvoston jäsenten täytyy olla ajan käytön ja muidenkin ominaisuuksien suhteen melko lailla yli-ihmisiä, jos he pystyvät kunnolla hoitamaan sekä edustajan että ministerin tehtävät. Näin ollen näen, että tarkoituksenmukaisempaa olisi, että silloin reservissä olevia voimia otettaisiin tänne ja näin ollen var mies nousisi tekemään. Jos ajatellaan maakunnan kannalta, niin monia rutiiniasioita ja yhteydenpitoa maakuntaan huomattavasti helpottaisi se, että varaedustaja olisi täällä ja voisi hoitaa niitä tehtäviä, mihin ministeri ei valtioneuvoston jäsenyyden johdosta ja ministerikiireiden vuoksi kerkiä ja jouda. Näin ollen näen aloitteen oikean suuntaisena ja tältä osin kannatan sitä.

Ed. Elo: Arvoisa herra puhemies! Itse asiassa uskon, että ed. Takkula osui asian ytimeen, kun hän totesi, että pitäisi ottaa maakunnissa olevat reservit käyttöön. Luulen, että se on kaikkein suurin syy siihen, minkä takia näin ei tapahdu. Monet ministerit, jotka ovat kansanedustajia, ovat tietysti myös huolissaan siitä, miten seuraavissa vaaleissa käy, jos he aikovat poliittista uraansa jatkaa. Mutta kuten mielestäni ed. Penttilän ym. allekirjoittamassa aloitteessa todetaan, tähän on hyvin rehellinen aloite, eri maissa on eri käytäntö eikä mitään lopullista totuutta ole varmasti tässäkään olemassa.

Mitä esimerkiksi tulee ed. Takkulan siihen näkökulmaan, että maakunnan asioita jotenkin hoidettaisiin rutiininomaisesti varakansanedustajan toimesta, kun varsinainen kansanedustaja olisi ministerinä, en tahdo oikein uskoa siihenkään. Kyllä ministeri sittenkin on ilmeisesti kaik-

kein paras maakunnan asioiden ajaja tai ainakin näin pitäisi olla. Luulen, että me, jotka olemme maakunnista lähtöisin ja tänne Helsinkiin tulleet, odotamme kyllä ministereiltämme nimenomaan maakunnan etujen ajamista, olipa se oikein taikka väärin.

Kyllä minunkin ajatukseni oikeastaan kulkevat periaatteessa samaan suuntaan kuin ed. Penttilän ja ed. Takkulankin ajatukset jääviyskysymyksestä, sillä tuntuuhan se vähän erikoiselta, että ministeri-kansanedustaja on äänestämässä omasta luottamuksestaan. Ei tämä ainakaan mitään oikeuskäytäntöä noudata. Mutta kuten totesin, varmasti on syitä olemassa sen puolesta, ettei ministeri-kansanedustaja luovu kansanedustajan tehtävästä, muitakin kuin se, että hän pelkää seuraavissa vaaleissa putoamista.

Ed. M ä h ö n e n : Herra puhemies! Kyllä ed. Penttilän esille ottama ajatus on varsin kiehtova, sitä ei sovi kieltää. Kyllähän täällä hieman silmät pyöreinä uutena kansanedustajana on katsellut tätä toimintaa ja kuunnellut puheita, seurannut läsnäoloja ja ihmisten kiireitä.

Tosin täytyy sanoa, että olemme semmoisen asian kanssa tekemisissä, jolla on varmasti hyvin vanhat perinteet, eikä se ole vierasta myöskään kunnallishallinnossa. Varmasti kaikilla meillä on tiedossa se, että myös kunnanhallituksen jäsenet, mikäli ovat menestyneet vaaleissa, istuvat kunnanvaltuustoissa ja ovat hyvin paljon itse asiassa omista päätöksistään päättämässä myös kunnanvaltuustoissa, joten tämä on laajempikin kysymys kokonaisuutena meidän hallintojärjestelmässämme kuin pelkästään eduskuntaa koskevana.

Joka tapauksessa ajatus on sellainen, että en ainakaan henkilökohtaisesti suostu sitä roskakoriin heittämään heti kylmiltään, vaan tarkastelen omalta osaltani hyvin huolellisesti tämän ajatuksen sisältöä.

Ed. Elon esille ottamasta ajatuksesta ministerien osuudesta maakuntien asioitten ajamiseen minulla on hieman toisenlainen kuva, että ministerit koettavat ehkä enemmänkin välttää ainakin puheissaan omien maakuntiensa asioiden ajamista syystä, että he ovat vähän enemmän valtakunnan asioiden ajajia. Mutta kansanedustajat sen sijaan voivat huomattavasti huolettomammin ajaa omien maakuntiensa asioita. Tosin vaikutusvaltahan meillä tavallisilla rivijäsenillä on äärettömän paljon pienempi, sitä ei sovi kiistää. Onko käytäntö sitten näin, sitä en mene suinkaan vakuuttamaan.

Joka tapauksessa ainakin henkilökohtaisella tasolla lupaan kyllä harkita hyvinkin perusteellisesti tämän kysymyksen oikeellisuutta ja hyvyytä tai huonoutta. Katsotaan jatkossa.

Ed. T a r k k a : Herra puhemies! Ed. Elon puheenvuoron pääperuste sille, minkä takia tämän tyyppistä ajatusta on totuttu vastustamaan, oli se, että ministeriksi siirtyvä kansanedustaja joutuu luovuttamaan paikkansa pahimmalle poliittiselle kilpailijalleen. Tämä on minun mielestäni jonkinmoista näennäislogiikkaa, johon sisältyy itse asiassa poliittisen realismin kannalta aika kamoista epäloogisuutta. Nimittäin kyllähän ymmärtääkseni on sillä tavalla, että ministeri on aivan erityisen vahvassa asemassa seuraavissa vaaleissa, ellei nyt ole aivan pahan kerran töpeksinyt ministerinvirassaan.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Aikaisempiin puheenvuoroihin totean sen, että useat ministerit ovat täällä salissa ahkerammin kuin laiskat kansanedustajat. Eivät nämä kaikki ole ministereitä, jotka täältä tällä hetkellä ovat pois. Kyllä täällä monet ministerit ovat aika usein ja osallistuvat omien asioidensa käsittelyyn ja luovat elävän kontaktin valtioneuvoston ja eduskunnan välille. Se on elävä kontakti, joka on hyvin tärkeä asia. Minä olen puolustanut vain tätä asiaa. On tietysti sellaisia niin kuin vasemministoliiton Huttu, jota ei ole tänäänkään näkynyt ollenkaan, vaikka on keskusteltu hänen alaansa liittyvistä asioista. Mutta kyllä ministeri Kanerva esimerkiksi aikanaan on lähes istunnossa kuin istunnossa ollut paikalla ainakin osan aikaa, joten pannaan nyt kirkko keskelle kyllä.

Ed. E l o : Herra puhemies! Se, mitä totesin siitä, että ministerit ovat huolissaan omasta kansanedustajan paikastaan seuraavissa vaaleissa, on, ed. Tarkka, kyllä käytännön realismia. En minäkään sano, että se on oikea peruste, mutta se on kuitenkin ilmeisesti se peruste, millä perusteella tätä käytäntöä ministerit eivät ole valmiit muuttamaan.

Mitä tulee siihen, ovatko ministerit maakuntien asioiden ajajia vai eivät, kyllä kai käytäntö osoittaa sen, ed. Mähönen, että esimerkiksi Mikkelin vaalipiiristä valitut ministerit Erkki Liikasta myöten ovat olleet erinomaisia vaalipiirinsä asioiden ajajia. Se on toinen asia, että he eivät täällä eduskunnan istuntosalissa ole sitä ääneen julistaneet, mutta ovat taitavasti hoitaneet asioita. Kun katselin esimerkiksi tänään erästä tilas-

toa, joka koski eurooppalaisia tiehankkeita, niin merkillistä kyllä kaikki eurooppalaiset tiehankkeet näyttävät nyt kulkevan niiden kaupunkien kautta, mistä ministerit ovat kotoisin, syystä tai toisesta.

Toinen kysymyshän on kokonaan se, ovatko ministerit eduskunnassa vai eivät. Tässä suhteessa mielestäni eduskunnassa on tapahtunut selvä parannus. Kun tulin vuoden 79 vaaleissa eduskuntaan, niin täällähän ei ministereitä paljon näkynyt, pääministeriä myöten loistivat aina pois-
saolollaan. Esimerkiksi eduskunnan kyselytunneille oli erinomaisen vaikea saada ministereitä ja heiltä vastauksia. Toisaalta tietysti ministerin tehtävä on kaksijakoinen. Maakuntien ihmiset tänä päivänä ovat pahoillaan siitä, että ministerit eivät tule maakuntiin, koska he ovat kuitenkin koko valtakunnan ministereitä, koska he haluavat olla eduskunnassa vastaamassa meidän tiedusteluihimme ja meidän arvosteluihimme.

Ed. Kiljunen: Arvoisa puhemies! Tässä joutuu vielä toistamaan, mutta haluaisin korostaa sitä, että itse näen tämän lakialoitteen ytimen olevan parlamentarismen vahvistamisessa. Parlamentarismien ydin vuorostaan on nimenomaan siinä, että hallitus nauttii eduskunnan luottamusta.

Tietenkin on outo perusasetelma se, että valtioneuvoston jäsen on viime kädessä täällä päättämässä omasta luottamuksestaan. Se on, sanoisinko, tämän aloitteen perusta.

Siinä suhteessa haluaisin ryhmätoveri Mähöstä sen verran oikaista, kun hän viittasi kunnanhallitukseen ja kunnanvaltuustoihin, että siellä ei toimi parlamentarismi. Tuossa rinnastusta ei voi samalla tavalla tehdä. Jos kaupungin- tai kunnanhallituksen jäsen istuu samanaikaisesti valtuustossa, niin siinä ei saman tyyppisestä parlamentaarista luottamuksesta ole kysymys kuin mistä tässä salissa on kyse. Tässä suhteessa rinnastus on aavistuksen verran ontuva. Mutta ymmärsin, että ed. Mähösellä oli periaatteessa täsmälleen sama kanta kuin itselläniikin siitä, että tällaisessa aloitteessa on niin sanotusti järkeä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Toinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava varsinainen täysistunto on huomenna torstaina kello 18. Kyselytunti on huomenna kello 16.30.

Täysistunto lopetetaan kello 19.28.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Jouni Vainio

